

İhsan Aktaş

ihsanaktas@gmail.com

Yerel Yönetimlerde Yeni Ufuk Arayışları

Önümüzdeki dönemde, ülkemizde yerel yaklaşımlar köklü bir değişime uğrayacaktır. Çoğu zaman siyasetin önceliklerini kentte yaşayan insanların talepleri şekillendirir. Yeni nesil dönüşümü yakalamak için bazı başlıklar üzerine bir ufuk turuna çıkılabilir.

Üzerinde yaşadığımız Anadolu coğrafyası kent tarihi açısından dünyanın merkezidir. Dünyanın ilk şehirleri burada kurulmuştur. Anadolu coğrafyası, Göbeklitepe'den Çatalhöyük'e, Hattuşaş'tan Efes'e, Tuşba'dan İstanbul'a şehir tecrübesi açısından oldukça zengin bir mirasa sahiptir. Anadolu'da hiçbir şehir yoktur ki, bidayetinden bugüne en az beş altı uygarlığın izlerini taşımasın. Bir Anadolu kentinde eski uygarlıklardan kalıntılarla birlikte Roma'dan kalma bir tiyatro ve bir Osmanlı mahallesini iç içe görmek mümkündür. Mekanı Osmanlı coğrafyası olarak ele alacak olursak, insanlık tarihini ve kentlerin başlangıçtan bugüne nasıl geliştiğini gözlemlemek mümkündür. Kadim tarihin coğrafyası Mezopotamya, Bilad-ı Şam, Anadolu, Mısır, Ege kıyıları hatta Balkanlar üst üste yaşayan medeniyetlerin mekanı olmuştur.

Kentler farklı tasniflere tabi tutulabilir. Medeniyet, din ve coğrafya merkezli kent tasniflerine gidilebilir. Orta Çağ'da Doğu'daki Müs-

lüman şehirler, diğer dinlerden insanların da yaşadığı kalabalık mamur şehirler iken, Batı şehirleri salt Hristiyan ve Katolik şehirleridir. Günümüz Avrupa'sının sembolleşmiş kentleri olan Londra, Paris ve Berlin'e baktığımızda, Asya'dan ve Afrika'dan gelip burada yaşayan insanların, Orta Çağ'da Yahudilerin hapsedildiği gettoları hatırlatan mahallelere sıkıştığını görürüz.

Osmanlı Devleti ise şehirlerini kurarken, kendinden önceki uygarlıklara karşı bir komplekse kapılmamış; Roma'nın, Bizans'ın Selçuklu'nun mirası üzerinde yükselen, eşsiz bir mimari zevki, estetiği, toplumsallığı vücuda getirmeyi başarmıştır. Osmanlı şehirciliği kendinden öncekilerin mirasını yeniden yorumlarken kendi kültür değerlerini şehre katabilmiştir. Bu süreçte "agora"nın yerini "külliye" almıştır.

Şehir Planlaması

19. yüzyılda sanayi devrimiyle birlikte Batı şehirciliği radikal bir dönüşüme sahne oldu. Kentler tarihte görülmemiş bir hızla,

1950'ler Anadolu'dan
İstanbul'a yoğun göçün
başladığı yıllardır.
(İstanbul/Eminönü- 1950)

demografik ve fiziki olarak büyümeye ve değişmeye başladı. Kırdan gelen işçi sınıfının barınması için apartmanlar, fabrika binaları, yeni kentlilerin ihtiyaçlarını karşılamak için kamu binaları, sosyal donatı alanları ortaya çıkmaya başladı. Cumhuriyet döneminin ilk yıllarında, tek parti döneminde, şehircilik konusunda ortaya bir model konulamadı. Park ve heykel yapımı şehircilik olarak kabul edildi. Şehircilik anlamında tamamen Batı tipi şehirciliği teoride örnek alan bir anlayışla yola devam edildi. İlk dönem Cumhuriyet kadroları bu konuda ünlü Batılı şehir plancılardan destek almayı da ihmal etmediler. Paris'in kentsel planlamasını yapan Henry Prost ve ünlü planlamacı Jansen Hermann Türkiye'ye davet edildi. Henry Prost'a İstanbul'un Jansen Hermann'a ise Ankara'nın planlanması için vazife verildi. Tüm bu çabalara rağmen Türkiye'de köylerden kentlere göç başlamadan önce şehirlerin planları yapılamadı ve alt yapıları hazır hale getirilemedi.

İkinci Dünya Savaşı sonrası, batıdaki değişim ve dönüşüm, yüz yıl sonra Türkiye'de yaşanmıştır. İlhan Tekeli, Türkiye'de yaşanan değişimi şu şekilde özetler. Ülkemizde nüfusun yüzde 80'i kırsalda yaşamakta idi. Kırdan kente göç oranı yüzde 2'leri geçmiyordu. Dolayısıyla bu süreç modern devletin kontrolünde yönetilebildi. Ülkemizde göç 1948'den sonra yoğunluk kazanmaya başladı. Bu

Tek parti döneminde kentler planlama için bekletilmiş ve hayat plan beklentilerini yenmiştir. Hayatın ritmine devlet yetişememiş ve yaşanan pratik hukukileşmiştir. Sanayi merkezlerinin yanında ve büyük kentlerde kurulan gecekondu bir halk çözümüdür. Devlet ancak yıllar sonra imar afları ile bu sürece meşruiyet kazandırmıştır.

yoğun talep karşısında devlet kaynakları talepleri karşılamaya yetemedi. Halk kendi sorunlarını kendisi çözme yoluna gitti. Sanayi merkezlerinin yanında ve büyük kentlerde kurulan gecekondu bir halk çözümüdür. Devlet ancak yıllar sonra imar afları ile bu sürece meşruiyet kazandırmıştır. Yine halkın kendi ürettiği bir çözüm de yap-sat uygulamasıdır. Bir arsaya birden fazla ev, apartman yapma fikri de halkın bulduğu çözümlerden biridir. Bu uygulama yıllar sonra kat mülkiyeti kanununun çıkmasını zorunlu hale getirecektir. Hitler Almanyası'ndan kaçıp İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi'nde dersler veren Gerhard Kessler, "Kent yönetimine şu gecekonduya yaşayan insanları getirin, onlar İstanbul'u yönetsin. Onlar sorun çözme biliyorlar siz çözmiyorsunuz" der. Kessler, konutta gecekondu ve ulaşım da minibus çözümlerini bulan halk yaklaşımını takdir eder ve savunur. Tek parti döneminde kentler planlama için bekletilmiş ve hayat plan beklentilerini yenmiştir. Hayatın ritmine devlet yetişememiş ve yaşanan pratik hukukileşmiştir.

Demokrat Parti

1950'lerde köylerden kentlere göç başladığında Türkiye şehirleri bu sürece hazırlıksız yakalandı. Altyapı ve planlama olmadan büyük kitleler kendi şehirlerini inşa ettiler. Demokrat Parti (DP), bu dönem kent sorunlarını hızlı çözmek için çalışmalar yaptı. Karayolu alt yapısını kurdu, elektrik santralleri ile şehirlere elektrik getirdi. Barajlarla şehirlerin su ihtiyacını çözdü. DP dönemi, neredeyse 30 yıldır şehirlerin makyajı ile ilgilenen CHP döneminin ardından şehirlere can suyu vermeye çalıştı.

Anavatan Partisi

1980'ler Türkiye'sinde ekonomik kararlar değişmiş, özel sektör yatırımları hızlanmış, önceki darbe-lerden hemen sonra olduğu gibi

büyük kentlere göç akını yoğunluk kazanmıştır. Özal döneminde yerel yönetimler, kaynak kullanma imkanı bulmuş, kentlerde içme suyu, kanalizasyon ve yolların yapımı konusunda sınırlı gelişmeler yaşanmıştır. Doksanlı yıllarda kent sorunları içinden çıkılmaz bir hal aldı ve Gerhard Kessler'in dediği gibi Refah Partisi ile birlikte hepsi gecekonduda yaşamasalar da sorun çözme bilen insanlar İstanbul, Ankara ve birçok büyük şehirde kent yönetimine geldi.

Refah Partisi

Refah Partisi yerel yönetimlerde iktidara geldiği zaman kent yönetimleri kontrolden çıkmıştı. Başta İstanbul olmak üzere; şehirlerin içme suyu temini, çöp toplanması, hava kirliliği, ulaşım ve konut sorunlarının kontrol edilerek yönetilip yönetilemeyeceği en önemli tartışma konusuydu. Üç imparatorluğun başkentliğini yapmış övünç kaynağımız İstanbul için seçim öncesi yapılan tartışmaların temel meselesi bu kadar keşmekeşin üstesinden kimin nasıl geleceği idi. Refah Partisi belediyeçiliği, Türkiye yerel yönetim tarihinde, kentlerin yönetilebilir olduğunu ispat etti. Kentlerin yönetiminde başarılı olan belediye başkanları, başta Recep Tayyip Erdoğan olmak üzere Melih Gökçek, Halil Ürün, Şükrü Karatepe ve daha birçok kişi Türk siyasetinin kalıcı simaları arasında yerlerini aldı.

AK Parti

Bir yatırım ve hizmet partisi olarak anılacak olan AK Parti hükümetleri, ülke genelinde yatırım seferberliği başlatmışken, bu anlayış kentlerde hizmete dönüştü. Yaklaşık 15 yıl içerisinde başta büyükşehirler olmak üzere tüm Anadolu kentlerinin temel fiziki sorunları çözüme kavuştu. Bir kentin temel ihtiyacı olan yollar, toplu ulaşım, temiz su, temiz hava, sağlıklı konut, kentin temiz tutulması, yeşil alan ve daha

birçok alanda dünya standartları üzerinde hizmetler yapıldı.

Fiziki hizmetler konusunda oldukça başarılı olan AK Parti, kendi eliyle markalaştırdığı "sosyal belediyeçilik" ve "kültürel belediyeçilik" konusunda başarılı deneyimler yaşamasına rağmen; bu başarıyı Türkiye'nin büyük dönüşümü olan Başkanlık sistemi içinde sosyolojiyi de yöneterek, siyasete tahvil edecek bir vizyona istediği ölçüde dönüştüremedi. Gebze'yi Halkalı'ya deniz altından bağlatan büyük metro projelerini inşa eden ve üçüncü köprü ile İstanbul'un çevreyolu sorununu çözen AK Parti, icraatının etkisini yeterince toplumsallaştıramadı. İstanbul'da AK Parti geleneğinin yapmış olduğu hizmetler ve yatırımlar, bir partiyi kırk yıl iktidarda tutmaya yetecek düzeyde iken bu başarının sosyalleştirilip siyasete tahvil edilememesi İstanbul'da belediyenin el değiştirmesine sebep olmuştur.

AK Parti, şehir yönetiminde yatırım coşkusunun rüzgarına kapılarak, büyük kentlerde yaşayan seçmenin yeni taleplerini okumakta zorlandı. Temel hizmetlerde noksan görmeyen kent halkı bireysel taleplere yöneldi. İçme suyu, ulaşım altyapısı, doğalgaz, sağlıklı konut, yeşil alan, temizlik hizmetleri ve hatta cenaze hizmetleri de dahil şehirlerde can acıtan bir yatırım eksikliği kalmadığında, talep eğrisi değişti. Bunun yanı sıra devasa yatırımları gören halk, ülkenin gelmiş olduğu seviyeden bireysel olarak payına ne düşeceğini dillendirmeye başladı.

AK Parti'yi yerel yönetimler konusunda eleştiren Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), yerel yönetim vizyonuna yeni bir şey katmadı. Hatta Genar Araştırma Merkezi olarak yapmış olduğumuz araştırmalarda, AK Parti yerel yönetim anlayışı yüzde 60 oranında takdir edilirken bu oran muhalefet için yüzde 40 civarındaydı. Büyükşehirlerde fiziki hizmetlerin tamamlandığını, salt halkla ilişkiler ve sosyolojiyi yöneterek oy ve seçim kazanılacağını keşfeden CHP, bu

zahmetsiz modelin konforunu yaşamaktadır. AK Parti hükümetleri ülkede bir orta sınıf oluşturmuş ve sosyolojiyi dönüştürmüştür. Ancak bugün kendi dönüştürdükleri sosyolojiyi yönetme konusunda yeni tanım ve yaklaşımlara ihtiyaç hissetmektedirler.

Önümüzdeki dönemde, ülkemizde yerel yaklaşımlar köklü bir değişime uğrayacaktır. Çoğu zaman siyasetin önceliklerini kentte yaşayan insanların talepleri şekillendirir. Yeni nesil dönüşümü yakalamak için bazı başlıklar üzerine bir ufuk turuna çıkılabilir.

Yerel Liderlik

Bugüne kadar kentlerde fiziki yatırımlara olan ihtiyaçlardan dolayı, mühendis mimar hatta müteahhitlerden belediye başkanları tercih sebebi idi. Yeni dönemde, ihtiyaç olan sosyal liderliktir. Belediye başkanı, sosyolojinin tüm ayrıntılarından haberdar olan ve bireyselleşmiş toplumsal talepleri karşılayan ve yöneten yerel bir lider halini almaktadır. Sosyolojiyi yönetmek fiziki mekanı yönetmenin önüne geçmiştir. Son dönemlerde hastane başhekimlerinin siyasette öne çıkması sebepsiz değildir. Sosyolojiyi ve bireysel talepleri kamusal ihtiyaçları gözeterek çözenler yeni dönem yerel lider olarak ortaya çıkacaklardır.

Teknolojik Gelişme

Teknoloji kullanımı yerel yönetim hizmet yaklaşımını köklü bir dönüşüme uğratmıştır. Yerel hizmet alanlarının her bir biriminde teknoloji kullanımı günden güne yoğunlaşmaktadır. Kent sakininin teknolojik bilgisi yükseldikçe yerel hizmetlerin sunumu daha kolay hale gelmektedir. "Akıllı kentler" olarak adlandırılan bu süreçler, kentte yaşayan bireyin günlük yaşamını kolaylaştıracak fonksiyonel bir yaklaşımla ele alınmalıdır. 1990'larda ancak rüşvet ve ilişki ticareti ile yapılabilen bazı hizmetler bugün bir mesaj ile çözüme kavuşabiliyor. Yeni tekno-

Kentler, kültürün yeniden üretildiği mekanlardır. Kültür üretiminde halkın bütün katmanları kendi birikimleri ile bu sürece katılmalıdır, o zaman kent bir organizma gibi bütün yönleri ile canlı bir hal alır. Sanayicinin, üniversitenin, yazılımcının, kültür adamının ve sivil toplum örgütlerinin olumlu katkı sunduğu kent daha iyi yönetim becerilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar.

lojik çözümler konusunda yeni kent yönetimi katılımcı bir modelle şehirde yaşayan bireyleri inovasyonun bir parçası haline getirebilir. Daha bugünden bazı yerel yönetimler üniversite ve bireysel girişimcileri deneyim merkezlerinde çözüm için bir araya getirmektedir. Bu tür katılımcı yaklaşımlar hayatı kolaylaştıran uygulama yazılımlarının üretilmesine fırsat vermektedir. Örneğin bir apartmanda bulunan geri dönüşüm çöp kutusu dolunca merkeze sinyal gönderiyor ve yetkililer doğru zamanda gelip dönüşüm malzemesini alabiliyorlar.

Kentlilik Bilinci

İstanbul örneğinden yola çıkarsak; İstanbul'da yaşayan İstanbulluların kahir ekseriyeti Anadolu'dan göç ile gelip İstanbul'a yerleşenlerden oluşmaktadır. Bu kentte yaşayanlar otuz kırk yıllarını iş bulma, ev sahibi olma, çocuklarını okutabilme ve kente tutunma gayreti ile geçirmişlerdir. Bu süre zarfında kentte yaşayanlar kamusal alanda nelerin olup bittiğinden fazla haberdar değildir. Kentleşme süreci tamamlanıp kentleşme süreci başladığında, kentte yaşamayı öğrenmiş ve kent sorunlarına duyarlı bir orta sınıf belirginleşmiştir. Yeşil alan, kamusal mekan kullanımı ve kültür talebi yavaş yavaş istenir hale gelmiştir. Bu dönemde kentte yaşayanların kente sahip çıkması için yerel yönetimlerin başvuracakları bir yol da kentlilik bilincini artırmaktır. Kentler doğası gereği dönüştürür, yönetime düşen bu dönüşümü hızlandırmak ve yönetmektir.

Kent Yoksulluğu

Kentler refah toplumu ve kültür üretiminin merkezi olduğu gibi aynı zamanda yeni yoksullar da üretir. Aile,

Kentli orta sınıfların oluşması ile birlikte çevre duyarlılığı ve tabiatla yeniden yüzleşme arzusu artmaktadır. Elimizde sınırlı düzeyde kalan yeşil alanların doğru bir şekilde istifadeye sunulması, kentlerde iyi tarım uygulamaları ve kent çeperinde hobi bahçeleri yaygınlaşabilir.

akraba ve hemşerilik ilişkileri zayıfladığında, bireysel kentli yoksullaştığında kendi kaderi ile baş başa kalır. Yerel yönetimlerin bu alanda oldukça yaygın yardım faaliyetleri vardır. Yeni bir yaklaşımla eğitim desteği, meslek edindirme desteği, iş bulma ve işe yerleştirme hatta rehabilitasyon desteği gibi konular etrafında bir kültür oluşturularak kent yoksulluğuna çözümler üretilebilir. Salt yardım modeli, aynı zamanda bireyin yeteneklerini körelten bir hale dönüşebilir. Bu yüzden üretimi destekleyen, kişilere meslek veya beceri edindiren bir yardım modeli geliştirilmelidir.

Kentsel Adalet

Uluslararası kent kongrelerinde, dünya kentsel formunda "kentsel adalet" bir kavram olarak yeni yeni tartışılmaya başlamıştır. Kentlerin farklı sınıfları arasında kent imkanlarının kullanımı ve paylaşımı üzerine yeni modeller üretilmelidir. Kültür, sanat ve kamusal ihtiyaçlara ulaşım da yoksun kesimler kentsel adalet çerçevesinde desteklenmelidir.

Eğitim

Bir kentte yaşayanların eğitim düzeyi ne kadar yüksek olursa kente dair ekonomik ve sosyal girdiler de o denli artmaktadır. Kent yönetimi eğitim ortamını zenginleştirmeyi bir vizyon olarak ele almalıdır. Eğitimi, merkezi yönetimle yerel yönetimler birlikte sürdürecektir, zamanla bu, bayrağı yerel yönetimlerin devralacağı bir modele dönüşecektir.

Sürdürülebilirlik ve Tasarım

Kent vizyonunun ele alındığı uluslararası toplantılarda sürdürülebilirlikle birlikte tasarım bir başlık olarak sıkça ele alınmaktadır. Tasarımı bir icat, bir yazılım ve endüstriyel tasarımdan başlayarak kentsel tasarıma kadar genişletmek mümkündür.

Ekoloji-Çevre

Kentli orta sınıfların oluşması ile birlikte çevre duyarlılığı ve tabiatla yeniden yüzleşme arzusu artmaktadır. Elimizde sınırlı düzeyde kalan yeşil alanların doğru bir şekilde istifadeye sunulması, kentlerde iyi tarım uygulamaları ve kent çeperinde hobi bahçeleri yaygınlaşabilir. Balkonlarda çiçek bulundurmak çatıların sebze ve tıbbi bitkiler üretimi için kullanılması bazı şehirlerde küçük uygulamalara sahne olmaktadır. Pandemi sürecinde İstanbul'da sebze fidelerine olağanüstü bir talebin oluşması bu ihtiyacı örnekledirebilir.

Yeni bir yaklaşımla eğitim desteği, meslek edindirme desteği, iş bulma ve işe yerleştirme hatta rehabilitasyon desteği gibi konular etrafında bir kültür oluşturularak kent yoksulluğuna çözümler üretilebilir. Salt yardım modeli, aynı zamanda bireyin yeteneklerini körelten bir hale dönüşebilir. Bu yüzden üretimi destekleyen, kişilere meslek veya beceri edindiren bir yardım modeli geliştirilmelidir.

Katılımcılık

Geride bıraktığımız kentleşme süreçlerinde, kent yönetimi ile kentli birbirlerine dokunmadan yaşamışlardır. Yeni nesil kent yönetimi daha çok sosyal ve kültürel projelerin öne çıkacağı bir süreç şeklinde yaşanacaktır. Kentler, kültürün yeniden üretildiği mekanlardır. Kültür üretiminde halkın bütün katmanları kendi birikimleri ile bu sürece katılmalıdır, o zaman kent bir organizma gibi bütün yönleri ile canlı bir hal alır. Sanayicinin, üniversitenin, yazılımcının, kültür adamının ve sivil toplum örgütlerinin olumlu katkı sunduğu kent daha iyi yönetim becerilerinin ortaya çıkmasına zemin hazırlar.

Sosyolojinin Yönetimi

Dolayısıyla aslında mevcut tablo içinde yerel yönetimlerin temel sorunu sosyolojiyi yönetmek haline gelmiştir. Bu durumda, kent yönetimine talip olanların kente ait kılcal damarları bilen ve onlarla ortaklık kurabilen ve bunları yönetebilen yöneticiler ancak bu yönetime muktedir olabileceklerdir.

Sonuç olarak, Mevlana "Hint'te, Çin'de ve Yunan'da hangi bilgi var idiye o bilgi bizde vardı." der. Turgut Cansever de kendi ev şehir müktesebatımızı bilmekle birlikte, dünyadaki tüm mimari ekolleri ve şehircilik yaklaşımlarını özümsemişti. Meselelere filozofça bakış ancak böyle kazanılıyor. Yeni nesil şehircilik üzerine vizyon geliştirenler, kendi kültüründen haberdar olarak, dünyadaki bütün gelişmeleri özümseyerek adımlar atmalıdır.

Burada saydığım başlıkları düşünmek için koronavirüsle mücadele süreci önemli bir zemin ve zaman dilimi sunuyor. İnsanlar zor zamanlarında en az devlet kadar yerelde oy verdiği yöneticileri de görebilmek-hissedebilmek istiyor. Yani, yereli yönetenler için büyük fırsatlar var. **K**